

ÖSSZEÁLL, AMI NEM ÁLL ÖSSZE

– Párhuzamosak, ha találkoznak¹

*(Ich kenne dich, du bist die tief Gebeugte,
ich, der Durchgebohrte, bin dir untertan.
Wo flammt ein Wort, das für uns beide zeugte?
Du – ganz, ganz wirklich. Ich – ganz Wahn.)*

Paul Celan: Ich kenne dich... In: „Atemwende“, 26. o.

(Tudom, ki vagy, te mélységektől szelíd,
én, az átdöfött, tekinteted alatt.
Hol lángol a szó, mely bennünket tanúsít?
Te – teljes való. Én – egészen vak.)

Marno János fordítása

(Ismerlek, te vagy, aki meggörnyedt, mélyen,
Én, akit keresztüldöftek, itt állok, neked alárendelve.
Hol lángol a szó, mely mindkettőnkért tanúskodhatna?
Te – teljes valódban. Én – teljes tébolyom közepette.)

Kántás Balázs fordítása, a Göncölszékér együttes verziója

Bevezető, avagy általában

Marno János egyik különlegessége első látásra nem esztétikai természetű. Ennek a különlegességnek a neve Uri Asaf, és ez fordítva is igaz. Ez a két költő ugyanis újabban együtt lép fel, tart szerzői esteket. Ráadásul soha nagyobb különbség! Van ennek valami többletjelentése?

Ha a legegyszerűbbre csontozzuk a dolgot, Asaf szavait a bizonyosság vezeti: „...az öröklét ígérete mindentől megóv... Ha elfordulok, újra ezt hallom.”² És: „Kairosz időben jön, / (...) / Közel az idő, amikor nem leszek, / amikor a világ bezárul mögöttem, mint a húsevő virág.”³

1 Ezt az esszét megelőzte egy asztali beszélgetés a következő címen: „Versbeszélgetés. Marno János, Uri Asaf, Ungváry Rudolf.” 2B Galéria, Budapest, 2014. április 22. (<https://www.youtube.com/watch?v=PTuWuE1b0IU>)

2 „A vers illata”. In: *Egyetlen ragyogó nap*, 2014.

3 „Kairosz időben jön” (Marno Jánosnak). In: *Együtt és külön*. 6. o.

Marno – első megközelítésben – teljesen illúziótlan: „Mennyi lerágott csont! / S lám, most kezd szépen mind / újra húsosodni!”⁴ És: „Terhemre vagyok. Ezt / ... untig tudva ... meg- / értésre itt nem számíthatsz. Ne legyenek / illúzióid.”⁵

*

Uri Asaf 1942-ben Haifában született, Magyarországon nevelkedett és tanult, Izraelben kutató vegyészként élte le az ottani életét, és amikor felhagyott a szakmájával, festeni és írni kezdett, 2004-ben Magyarországra költözött vissza. 2001-ben még Izraelben írta, hogy a magyar nyelvet „...négy évvel ezelőtt csomagoltam ki egy kartondoboz mélyéről. Azóta a kezében vagyok, és nem telik el egy nap, hogy ne írjak valamit magyarul.”⁶ Ma-

4 „Áprilisi metafizika”. In: *Élet és Irodalom*, 2012. június 8.

5 „A kutyának mondd”. In: *A fénytervező*. 36. o.

6 Fülpszöveg; in: *Kóhang*.

Uri Asaf

A LÉT HIÁTUS A VÉGTELENBEN

A parkban jártam a barátommal.
Az emberek könnyen voltak öltözve,
nyáriasan.

Mellettünk számár lóbálta a farkát.
(A Holdra is magával viszi sorsát az ember).
Pontok voltunk, pettyek, sötét flastromok;
a pontok között az átlátszóság, az öröklétű
nemlét jele.

A fénysugár közbevilágított – egy autó
ködlámpája –,
megrázkódtam, megriadtam és felébredtem.
És aztán?

Mit mondott a barátom?
*Belezuhanni a halálba, / azután mintha itt sem
jártam / volna, csak úgy elnyom az álom.**

A lét hiátus a végtelenben.
Szakadás, hasadék a képzeletbeli síkon,
melyet nem tudunk megkülönböztetni az idő
képzetétől.

A képzeletbeli sík türelemmel tűri,
ha *istennek* vagy *nemlétnék* tekintik.
A *hiátus* jelet hagy a síkon, mely csak
megközelítéssel

(nagyítással) látható, de ott van.
Ez az ember.
Minden emberi lét regisztrálható ebben a
végtelenben,
mint a CT- felvételen a múltban lezajlott agyi
infarktus nyoma.

A *hiátus*, ugyanítt, ugyanezen a ponton nem
ismétlődhet meg soha,
az élet megismételhetetlen.

A barátom azt mondja, hogy a semmiből
jövünk:

*A semmi, mely megvalósulván / a felismerhetetlen-
ségig / egy életre itt termett bennünk, / és szót kért.*

Miért lenne a nemlét *semmi*?

Hogyan lehet a *végtelen* *semmi*?

Minden lét a *végtelenből* jön, és oda tér vissza.

* Az idézett verssorok Marno János *Kairos* című kötetéből
valók.

A megmagyarázhatatlan kegyesség jóvoltából
megszakad a *végtelen*.

A lét hiátus a végtelenben.

A barátom azt gondolja, hogy alvás következik
a halál után:

*Belezuhanni a halálba, / azután mintha itt sem
jártam / volna, csak úgy elnyom az álom.*

A szubjektum megismételhetetlen.

A szubjektumnak mégis „nyoma” marad.

A nemlét a szubjektum hiánya.

A szubjektum hiánya nem azonos a
„nyomával”.

A költő felsimeri, hogy a lét a *hiátus* gyümölcse,
és felesel a halállal, mely a hiátus széle,
az a „pont”, ahol „visszaszületünk” a nemlétbe,
melyet a harag és a tehetetlenség illet ilyen
névvel, hogy *semmi*.

A szubjektum egész életében a hit ellen lázong,
*miféle élet ez, mely hagyja / elrepülni a drága időt, /
elnézve, amint nadrágja / szára sárba merül.*

Pedig ő a szerencsés szubjektum, akinek adott,
hogy felismerje,
hogy a *végtelen* két karja között pihen.

gyarországon hat kötete jelent meg, verseit
sok irodalmi lap közli. Maga választotta ve-
zetéknevét felnőtt korában (As[z]af: zoltá-
ros költő Dávid király idejében). Így – éppen
hogy így – magyar költő (is) – van-e ennél
rendhagyóbb (és *találób*)? Különösen pedig,
hogy milyen gyorsan elfogadtatta magát.
Festői munkásságáról, kiállításairól itt nincs
hely beszélni.

Asaf a bibliai és a mai szentföldi tájból ki-
induló képi és költői világot valósít meg. „...
[A]z elvontságba burkolózó, gyakran a
misztika érintését tükröző költemények mé-
lyén meghúzódó élmény ugyanis a legtöbb
esetben megsejthető – (...) leginkább a si-
vatag nagy költőinek, Lorand Gaspárnak és
Edmond Jabèsnek a zsidó hagyományban
gyökerező, enigmatikus szavaiból, Kaf-
ka gnómáiból, Ritszosz „papírszeleteiből”,
Michaux dermesztő aforizmáiból, Césaire
gyermekkort idéző szürrealizmusából,” írta
egyik kritikusa.⁷

⁷ Csáki Márton: „Mediterrán hideg”. *Élet és Irodalom*, 2013. április 5.

Néhány sor az életrajzából: „Két sivatagi ütközet között születtem. / Mikor hajóra szálltam, újra szép volt a világ... / A hajót követő delfinek arról magyaráztak, amit máig sem értek.”⁸

*

Marno János hét évvel később Magyarországon született, gyerekkorában a kitelepítettek sorsában osztozott, végzett rövid ideig néhány alkalmi munkát, de felnőtt pillanataitól kezdve nem volt más, mint költő. Pályáíve töretlen, 1987 óta tizenhat kötete jelent meg; „...korábban éppen azt volt szokás firtatni-emlegetni, hogy vajon miért nem került be a kortárs kánonba, az utóbbi időben számos alkalommal – kontroverziáktól ugyan nem mentesen – az irodalmi érdeklődés egyik központi szereplőjévé vált,” írta róla egy kritikusa.⁹

Marnónak a költészetesztétikai mellett művészetfilozófiai hatása van, mivel nem csupán a szöveggel – a szavakkal – való „elbánás” önkénye, hanem a művészetről való gondolkodás szempontjából is figyelmet keltett. Amivel figyelmet kelt, azt nagyon pontosan meg is fogalmazza: „Tereld a szót... / vagy lökd vissza őt a szakadékába... / vagy rúgd csak jól ol- / dalba.”¹⁰ Vagy: „...szavam sem rágom meg lomha / undoromban, úgy nyelem le vagy / köpöm ki, mintha nem is volna / íze, állaga vagy tartalma”...¹¹

Teljesen másfajta életrajz az övé, a kitelepítés élményével a háttérben: „A Karádi karnagy úr szíjat hasít a hátamból, amit azután a pálcája végéhez rögzít, s avval ostorozni kezdi vérző hátamat, faromat, a combomat...”¹²

*

Mit keres és talál ez a két ember egymás alkotásaiban?

Véletlen-e, hogy amit keresnek és megtalálnak, a kettejük különbözőségében fogalmazódik meg? És mennyire fontos ez?

8 „Curriculum vitae”. In: *A jeruzsálemi erdő*. 8. o.

9 Varga Mátyás: „Marno-montázs”. *Holmi*, 2011. december.

10 „Tereld”. In: *a semmi esélye*. 47. o.

11 „Egy életem, egy halálom”. In: *Kairos*. 69. o.

12 „Vasderes”. *Élet és Irodalom*, 2012. november 16.

Ebben a rövid elemzésben nem kitüntetetten Marno költészetével, nem is a két költő munkásságának áttekintésével, hanem kettejük párhuzamával foglalkozom. Ha úgy nézem, egységet, ha amúgy nézem, különbözőséget alkotnak.

Uri Asaf speciál, avagy a külső fogódzó

Asaf így fogalmazta meg az alaphelyzetét: „Egy bizonyos kísérő beszél hozzám, aki inkognitóban marad. Valóságos találkozásról szó sem lehet, de jó esetben a hátát látom.”¹³

A celani mottóban szereplő megszólított („du bist die tief Gebeugte”) egyszerre a feleség (*die*), a Pietá (*die*) – és rajta keresztül a koncentrációs táborban meggyilkolt anyja (*die*) –, és az Úr (pontosabban a Határ – *die Grenze*, *die Sechina* – az isteni és az emberi között).¹⁴ Asaf ennél egyszerűbb: csak az Úrról van szó, akinek Mózes legfeljebb a hátát láthatta.

Kétségtelen, hogy kell hozzá beavatottság (ha tetszik: meghatározott kultúra), hogy fel táruljon költészetének a lényege. Számára (és a beavatottak számára) a fogódzó kívül van, és ez szellemi örökség: a vallási mítosz; noha mi sem távolabbi tőle, mint hogy olyan értelemben vallásos költő lenne, ahogy például a „katolikus költők” azok. Neki – Marno szavaival – „a zsidó vallás transzcendenciája evidens”.¹⁵ A beavatottak mindazok, akik ezt a transzcendenciát értik.

A *Jeruzsálemi erdő* című kötet címadó versét így kezdi: „A nap úgy kezdődött, hogy a jeruzsálemi erdőt meg kell menteni.”¹⁶ Egy konkrét erdőt, faültetéssel. Valójában a hagyományt kell megmenteni, amely az értéket közvetíti. És hogy ez mennyire nehéz, és hogy e nehézségekben az érzéki lét a vigasz, tehát ezen a nem transzcendens szinten is az, ami rajta kívül van, azt így fejezi ki a vers

13 *A jeruzsálemi erdő*; fűlszöveg.

14 Irene Fußl: *Geschenke an Aufmerksame. Hebräische Intertextualität und mystische Weltauffassung in der Lyrik Paul Celans* (Ajándék a figyelmeseknek. Héber szövegköziség és misztikus világfelfogás Paul Celan költészetében). Niemeyer, Tübingen, 2008. 72–79. o.

15 *Együtt és külön* – könyvbemutató. Mészáros Sándor, Marno János, Uri Asaf. Írók Boltja, 2014. február 18. (<https://www.youtube.com/watch?v=rLxeyHRzCTQ>)

16 *A jeruzsálemi erdő*. 85. o.

végén: „Elhatározom, hogy tojást főzök: a forrásban levő víz megvigasztal.” Meg tudta vigasztalni? Nem mindenki képes ilyen természetes vigaszra.

A hagyomány hatalmas vonzása áll mögötte. Úgy hat rá ez a hagyomány, akár egy nagy égitest tömege a hozzá közel került emberre. Olyasféle teher ez, mint a tömegvonzás: ha nem akarunk felugorva szabadulni tőle, akkor nem érezzük, mert hozzáédzódunk. Veszélyessé válható teher, a gyenge idegzetűt agyonnyomhatja a hagyomány. Vagy a

Az érzéki vágyak

kizárólagos, pusztá hordozója lesz, vagy az áldozata. Ez önmagában csupán megírni érdemes eset. Ám ha valaki úgy fogadja be a hagyományt, hogy megőrzi közben magát – még ha ezt nem így gondolja is –, akkor az ilyen emberről az is feltehető, hogy talán nem (annyira) boldogtalan. Hiszen boldogtalan inkább az lehet, aki mögött semmi sem áll mozdulatlanul. Azzal az esettel állunk szemben, amikor a gravitáció nem a rabság, hanem a boldogság forrása.

Marno szerint Asaf „versei annyira egyszerűen közeliak, és végtelenül enigmatikusak”, továbbá „nem illogikusak, hanem alogikusak”.¹⁷ Lehet, hogy Marno öntudatlanul itt is – mint verseiben – magára ismer, de ezt az „alogikusban” elrejtette? Az „alogika” csak

a képiségre vonatkozóan lehet igaz, Asaf pedig festő is. A képire, a teljesen érzékire való leegyszerűsítés sohasem fogalmi, ezért nem tartozik a logika világába. De annak a hatalmas hagyománytömbnek a szempontjából, amelyre utaltam, a versei – tehát a gondolatok – teljesen „logikusak”. Művei e hagyományból következnek, azaz Asaf erre irányuló akarásából, céljából, vágyából. Mögöttük közösségi misztérium ismerhető fel, azaz a beavatottak sokasága.

Ezért a verseiben a gondolati struktúra – éppen a költő szándéka szerint – mindig eljut a kezdetén kiolvasható szándékból (a maga intencionálta tartalomból) az ebből következő gondolati állomásig. Jellegzetes például, ahogy a természeti állapot következetesen elvezet saját magához: „már akkor is / itt telt a vándormadár / tenger a kapun belesett / (...) a hazatérők úsztak lassan a kikötő felé / aztán újra éjszaka lett / és nem tudtam behajlítani a lábamat”.¹⁸

A természet csak kiindulás, mert minden bizonyosság „kívül” létezik, a „kívül” pedig fölfoghatatlanul hatalmas és végtelen. Megtranszcendens. Maga a „lét” is így jelenik meg: „A lét alkudozás a percek felett. / (...) nem lehet elmesélni, mint a passiót, / (...) lassú tutaj, nem látni a végét. / A halottak ujjonganak.”¹⁹

Az igazi bizonyosság azonban nem a lét (amely csak „alkudozás a percek felett”), hanem az elmesélhető „passió”, és főleg az, hogy „a halottak ujjonganak”. Azért ujjonganak, mert tudják, hogy van élet a halál, azaz a lét után!

*

A kétezres évek elején, ugyanakkor, amikor Asaf egyik hazájából a másikba települt, a magyar politikai világ, történelmét megint megismételve, elindult újabb mélypontja felé. Uri Asaf tudatosan nem ezt kereste, és ezt találta. Ebben az egyre mélyülő, beláthatatlanul hosszú hullámvölgyben az alapokhoz fordult; lefordította, kritikai kiadásá érlelte

¹⁷ *Együtt és külön* – könyvbemutató.

¹⁸ „Mediterrán éj”. In: *Festőversek*. 79. o.

¹⁹ „A lét”. In: *Együtt és külön*. 55. o.

a posztbiblikus zsidó irodalom egyik kései darabját, a *Zohárt*, („Ragyogás”). Lehet, nem gondolt rá, hogy így szegült szembe a magyar történelemmel, mely az övé is (mint aki ennek gravitációjától se szabadul). A XII–XIII. század fordulóján írott *Zohár könyve* az egyetlen Biblia utáni zsidó szentkönyv, melyet a keresztény misztika és a reneszánsz humanista gondolkodói felfedeztek maguknak, vele az egész zsidó–keresztény kultúrának. Ritka találkozás, amelynek köszönhetően ez a mű sajátos, misztikus rendszerező világával beépülhetett az európai kultúrába. Uri Asaf e fordítással speciálisan magyarrá is tette. Elgondolhatja valaki, mit számít egyetlen ember cselekvése?

„Azalatt a két és fél év alatt »zoháru« gondolkoztam”, vallotta.²⁰ Ezt a jelenséget már ismerjük Arany költészete óta: angol fordításainak köszönhetjük nem egy, emlékezetünk alaprétegeibe belesimuló balladáját. „[A Zohár] végig súgott nekem. Abszolút asszimiláltam magamba azt a világot. Ez az ugráló fantázia, mint a Zohárnál... ez teljesen hiányzik a magyar kultúrából.”

Az egyik ilyen verse olyan, mint valami egyenletes, lassú dobleütések sora. „(...) lapos homok és meggondolt tüzek / az emberek mind a kijelölt helyen / guggolnak egyenként és külön / kígyószerűek egymáshoz közel / karjukat összefonják a mellükön / köztük guggolok én is / letekerem a fáslit és vágyódva nézek / nincs többé semmi, ami hozzám tapadna / végighúzva ajkadon az ujjam / kitekintek a szemközti világ kapujára.”²¹

Marno János speciál, avagy a belső fogódzó

Marno szinte minden sorában az alaphelyzetét fogalmazza meg. Magát. Ezért bármit kiemelhetünk, talál. Például: „(...) kívül senki nem jár most a parkban, / egyedül halad és áll is helyt egyúttal, / önnön pillantásától keresztülúrta.”²² Marnóhoz is kell beavatottság, hogy feltárujon a lényege. Ennek

a beavatottságának a tágabb kerete, kultúrája is meghatározott, de nem annyira körvonalozott, konkrét, mint Asaf esetében. Marno számára a fogódzó belül van. Legbelül. A beavatottjai számára ez nem feltétlenül van így, nekik lehetnek külső fogódzóik, de akkor is értik, hogy mit jelent a „minden egész eltörött”.

Ha valaki beszél hozzá, akkor ez ő maga. „Mert ha én megszólítok egy másikat, alighanem magamat szólítom meg. Más nem is tudok” – mondta egy Asaffal folytatott beszélgetésben. „Mert ha megtenném [ezt a megszólítást], a vers átmenne a diszkurzivitásba.”²³

Több kötetben keresztül az önironikus Nárcisz személyébe vetítette ki ezt a legbelső fogódzót. „(...) Nárcisz a tények tükrében / vizsgálja magát. Méretkezik. / Megmerítkezik, úgymond, a tulajdon / arcában, mely arc éppenséggel / nem mond neki semmit.”²⁴ Ami rajta kívül van, legyen az a „forrásban levő víz”, aligha vigasztalja. „(...) emelyít a lámpafény is...”²⁵ „Csupán a víz / opálos látványa nyugtalanítja / kvázi a bőrét”...²⁶

A Nárciszt követő korszakában hasonló szerepet játszott a „nővér”: nyilván azért ő, mert bizonyos helyzetek számára a férfi Marno nem volt alkalmas az önmegszólításra. „Melltartótövis. A nővérem / viselte titokban, (...) / átszöktünk este / a váróba (...) / és táncoltunk összesimulva.” És azzal fejezi be, hogy „(...) Ami valóban izgat, / a bánat (...) / hogy mi a bánat, / és min járhat közben az eszem?”²⁷ Ami egykor kívülről, mintegy tudat alatt hatott, most belül van, énné vált.

A töviskorona helyett tövismelltartó: hogy fájjon az a test. Ne a fej, az értelem. Ily módon már csak a test fáj, nem a lélek. De mert a megtagadott lélektől mégis szabadulás (hiába, hogy „a lélek a test börtöne”),²⁸ marad a bánat.

Marno hiába akar megszabadulni az érte-

²⁰ *Együtt és külön* – könyvbemutató.

²¹ „Meggondolt tüzek”. *Pannonhalmi Szemle*, 2013/3. 90. o.

²² „Egy példány”. In: *a semmi esélye*. 19. o.

²³ *Versbeszélgetés* – Marno János, Uri Asaf és Ungváry Rudolf részvételével; 2B Galéria.

²⁴ „Nárcisz készül”. In: *Nárcisz készül*. 26. o.

²⁵ „Rábízhatod”. In: *a semmi esélye*. 18. o.

²⁶ „Anna”. In: *a semmi esélye*. 154. o.

²⁷ „Melltartótövis”. In: *Kairos*. 146. o.

²⁸ Michel Foucault: „Az emberi természetéről: igazságosság kontra hatalom”. In: *Nyelv a végtelenhez*. Latin Betűk, Debrecen, 2000. 218. o.

lemtől:²⁹ megkapta helyette a bánatot. Mert ha a test igazi emancipálódása a lélektől való megszabadulás lenne, akkor az igazán szabad a holttest lesz. Az már a bánatot se ismeri.

Asaf esetében az örökség szinte intézményesül: a hagyományos vallási világ a kerete. Marno hagyománya is agyonnyomhatja az embert: ez a személyiség abszolút tiszteletén alapuló – általa „elvetemültnek” nevezett – individualizmus: „Az individualizmus az Evangélium hozadéka... Asaf zsidó költő, akinek a közösségtudata evidens, én pedig, amióta az eszemet tudom, soha nem éreztem semmiféle közösséget, akár a létemmel sem, nem tudom, mi az, hogy lét...”³⁰

A *Tereld* című, már idézett versében Marno így ír: „(...) tereld a szót álmodban a kecskére, / mely egy sportpályán legel, elhagyottan, a kapufához kötözve; szólítsd meg (...) / vagy lökd vissza őt a szakadékába (...) / vagy rúgd csak jól ol- / dalba. Nosza, tereld a szót a nyájra.”³¹ Erre válaszolta Asaf: „Te egymagadban – magányosan – éled meg a bűnbak misztériumát, én pedig tömegesen, egy nép egyéneként, amelyhez tartozom. Tehát ugyanazt élem meg, csak egy rendezett, hagyományos formában.”³²

Ha abban a marnói állításban, amely Asaf-ról szól, felcseréljük az egyik állítmányt, az „egyszerűek”-et az ellentétével (ami logikailag a legtermészetesebb művelet), magát Marnót kapjuk: „A versei annyira nem egyszerűek, és végtelenül enigmatikusak”.³³ Földényi László ugyan kimutatta, hogy „elég pontosan olvasni a verseit, hogy lássuk, mennyire jól követhető a menetük és a szerkezetük”.³⁴ Ez igaz. Ahogy egy formális logikai levezetés is jól követhető, ha megértjük a szabályokat. Marno látszólag „illogikus” versei tehát nagyon logikusak, mert az „illogika” – szemben az „alogikával”, azaz a logika nem létezésével – is a logika egyik fajtája: nagyon speciális logika a köznapihoz képest.

29 Lásd a 40. lábjegyzethez kapcsolódó idézetet: „Egyetlen szót nem mondok, (...) amit az értelmemre bízol, (...) ezekről hallgatok, mint a sir.”

30 *Versbeszélgetés* (<https://www.youtube.com/watch?v=PTuWuElb0iU>)

31 „Tereld”. In: *a semmi esélye*. 47. o.

32 *Versbeszélgetés*.

33 *Együtt és külön* – könyvbemutató.

34 Földényi F. László: „Vers-kések”. *Élet és Irodalom*, 2012. december 21.

Ellentétben Asaf költészetével: a marnói *nem-egyszerűségben* nem közösségi misztérium rejtőzhet, hanem olyasmi (ez is lehet ugyan misztérium), amelynek egyetlen beavatottja van: maga Marno. Erre vonatkozik a korábbi állításom, hogy számára a fogódzó belül van. Ő maga a misztériuma saját magának. Szükségképpen meg kell követelnie, hogy legyen mindenki a beavatottja, aki elfogadja a költészetét. Ez is lehet egy sokaság...

Az égő csipkebokor (részlet)

Marno képei saját képtelenségük szándékos áldozataivá válnak. A gondolati struktúra – nagyon a szándéka szerint – megszakad, nem jut el a maga intencionálta következő lépésig. A nyelv kényszervallatásává és a szellemesség szikráivá válik a gondolatsor: „Gondoljuk meg, amit senki se mond itt: / A frász tör, érted akár, érni partot, / Uram, nyelve, elnyelődvn, a port ott.”³⁵ Ugyanakkor ott, ahol halálos komolynak kell lennie, félelmetesen következetes. *a semmi esélye* kötet mottójában a gondolat önmagában élez, anélkül, hogy szembeállítaná a szemantikát a képpel, az érthetlent az érzékivel: „Az éj-jel arca támadt a szélnek, / és így szólt: Gyerek a halál. / Tapasztalatból beszélek. / Nos, miért ne engednéd hát / magadhoz te is, még / egyszer legalább.”³⁶

35 „Azért”. In: *a semmi esélye*. 96. o.

36 *a semmi esélye* mottója.

A bizonyosságnak azonban – amely Asafot tartja – könyörtelenül hadat üzen. „Nem / lesz második eljövétel, ezt csaknem / biztosra veheti Nárcisz. Lesznek / tűzokádó macskák meg kutyák, persze...”³⁷ Mintha 2010-ben előre tudta volna, hogy valaki 2013-ban megírja majd az ellenkezőjét: „a halottak ujjonganak”.

Itt nincs, akinek „jó esetben a hátát láthatná” (mint Asafnál), még kevésbé a celani mottóban megszólított „tief Gebeugte”.

Mivel pedig bizonyosság nélkül akkor sincs meg az ember, ha nincs, marad a testiség funkcióvilága. „Álmomban maga vagyok a kés (...) / éjszaka, és hajnalban, mikor / hólyaga feszíteni kezdi / az alvó idegzetét. Akár / egy ajtót a vetemedése, / hogy erőltetésre nyüszít, sőt / (...) kész szerencse / köztünk ez az ajtó, különben / még nekem találnak ugrani. / És akkor nincs ami megtartson, / egyben, úgy értem, mint egy edény.”³⁸

Mégis: az önmagába kapaszkodás bizonyossága által – akár akarja ezt, akár nem – ugyanannak a transzcendenciának a létét igazolja, mint Asaf. A kietlen magára hagyatottság, a nyelvi univerzumnak való teljes kiszolgáltatottság feltételezi az ellentétét. Ha tetszik: egy nem létező isten után kiált. Nem tudja, miért és mi végre van, önnönmagán kívül a Soha és a Semeddig, azaz a Semmi veszi csak körül, és ez automatikusan maga után vonja az ellentétét, hogy akkor kell lennie Valaminek. Ha nem Marnónak, akkor az olvasójának a felismerése által. Ahogy: ha van Rossz, akkor lehetetlen, hogy ne legyen a Jó, ha van apály, akkor lehetetlen, hogy ne legyen dagály... Ha a Semmi van, akkor kell lennie Valaminek is.

Lehet, hogy ez kapcsolja össze Uri Asaffal? Az élmény, hogy valaki ezt a „kiáltást” a hagyomány alapján – ellentmondva a korszellemnek – oldja meg, megőrizve ugyanazt az individualitást, amelyet, teljesen másképp, Marno él át? A hagyományban a személyes Isten fogalma volt hivatott összhangot teremteni az érzékekkel felfogható lét és a transzcendens felfoghatatlanság között. Uri Asaf bizodalmanak derűjéhez ez bizonyára jelentősen hozzájárult.

37 „Nem”. In: a *semmi esélye*. 57. o.

38 „Kész”. In: *Kairos*. 96. o.

*

Marno is lépett egy nagyot. 1996-ban, már kialakult saját költői nyelv birtokában fordította le Paul Celan *Lélegzetkristály* című versciklusát. Tandori után tudatosan Celant kereste. Az eredmény feltehetően azért lett nagyon Marno költészetére jellemző,³⁹ mert Celan szövegét mélyen áthatja egy rajta kívüli – noha „jéghideg” – transzcendencia létének hite. Nem véletlenül hatja át, és nem véletlenül „jéghidegen”: megtanulta a koncentrációs táborban. Egyszerre kapaszkodott meg önmagában, és abban, ami ettől végtelen távolságban van: a teljes elvontságban. Isten s vele a transzcendencia az átélt pokol nyomán olyan tökéletessé vált, akár egy tökéletesre csiszolt, áthatolhatatlan, mindenütt bármely pillanatban felidézhető fémesen ragyogó kocka, melynek csak a formája megragadható, a belseje megközelíthetetlen. Celan azt ismerte föl, hogy a transzcendencia elvont, konkrétan, tárgyszerűen nem megragadható, és ezért az érzékek számára nem „meleg”. Ő (valójában már nem a nyelven, hanem) az absztrakciókon hajtotta végre azokat a műveleteket, amelyeket Marno a nyelven.

Marno darabokra töredezte a nyelvet, hogy új, elképzelhetetlen érzékiségek keletkezzenek. „Egyetlen szót nem mondok, (...) amit az értelmemre bízol, (...) ezekről hallgatok, mint a sír.”⁴⁰ Amiről hallgatunk, az vagy a bűn, vagy a halott. Az értelem bűn-e? Vagy halott?

Celan darabokra töredezte a gondolatokat, hogy azokról a felfoghatatlan fogalmakról kapjon sejtéseket, amelyekkel a transzcendencia megragadható.

39 Kántás Balázs: „A kulturális transzfer, illetve annak hiánya Marno János Paul Celan-fordításaiban az *Atemkristall – Lélegzetkristály* című versciklus magyar adaptációjának tükrében”. In: *Folyó. Kortárs Művészeti Magazin*, 2014. április 27.

40 „(más szóval, másképp mondva)”. In: *Fellegjárás*. 71. o.

Senki sem gyúr újra földből, agyagból,
senki porunkat fel nem igézi.

Senki.

Dicsértessél, ó Senki.

Kedvedre vágyunk

virulni.

Szemben

Veled.⁴¹

A különálló sorban megismételt nagy kezdőbetűs „Senki” az Egyet jelenti, amely kimondhatatlan (akinek Asaf „jó esetben a hátát látja” egy pillanatra). A *semmi*, a *senki*, akár csak a *valaki*: van-e ezeknél nagyobb általánosítás? Mélyebb értelem?

Nem véletlen, hogy Marno – Tandori után – Celanhoz fordult. Abban a magyar valóságban, amelyben az 1989 után megszületett politikai szabadság állapotában hamar kezdtek megjelenni a legrosszabb történelmi hagyományok, az irodalom lassan elveszíti mintaadó képességét. Marno jó érzékkel keresett valami minden határon túli, még ha a végtelenbe is vesző erőteljeset, és ezt csak a nyugati távolban találhatta meg.

Lehet, hogy Marno, tagadva a transzcendenciát, e „találkozásban” Celannal a „jéghideg” megközelíthetetlenre helyezte a hangsúlyt a transzcendencia elvontsága helyett. Miközben ő maga olyan „jéghideg” nem tudott lenni. Talán ezért *kellett* (kényszerült?) Celant annyira marnóira fordítani(a)? Hogy ne kelljen elfogadnia a teljes Celant?

Lehet, hogy amin – saját szavaival – Uri Asaf költészete láttán „ámul”, az pontosan az, amit e fordítások révén tapasztalt: azt, ami hiányzik, és mégis megvan?

41 Paul Celan: *Zsoltár* (Kántás Balázs fordítása).

Radics Viktória

VAD KLIP MUSKÁTLIVAL

– Marno János *Sejtürítés* című versének elemzése

Kiválasztás, sűrítés, formakényszer. És el-lenállás.

Marno János egy élő beszélgetésben¹ az ürítéshez hasonlította a versírást, s ezzel nem dehonesztálta. A versírás nála életfunkció, a szellemi anyagcsere-folyamat ünnepi – más, jobb szóval *kairotikus* – pillanata, a szubjektum megtisztulása és aktív/passzív részvétele a cirkulációban, amelynek (esetleges) eredménye, kicsapódása a verstárgy – egy titokzatos szekrénum vagy szekreter, amely jobb esetben nem szívódik föl a krónikus időfolyamatban (a csatornában – és itt a kommunikáció szennyezett csatornájára is gondolhatunk), hanem a nyelv mikrobái, mikrotörténései és élvezetes szépségei által ismeretlen, transzcendens életre kel, egyfajta halál általi *resurrectio* történik meg tehát a jó versben, az egyszerre dologi és szellemi létezőben – a mindennapi ürítkezés, életfogyatkozás ellentételezéséeként. A versesemény ilyenkor egy pillanatra megvált a banálishan szubjektív létől, eltávolít tőle, vagyis, a régi esztétika szavával szólván, univerzalitásra

1 http://www.litera.hu/media/marno_janos_hogy_megszabaduljak_magamtol